

„Szép, esztétikus és igaz mű szülessen”

Dubrovay László hangfantáziáról, közös alkotásról, muzikalitásról

Mindenre nyitott, s ma is a zenében rejlő új lehetőségek foglalkoztatják. A rendhagyó instrumentumok adta különleges hangzás vagy a felhangrendszer képezte színek, de a legmodernebb technikák is harmóniát, dallamot teremthetnek. A hamarosan 75 éves Dubrovay László ennyi zenével töltött évtized után is szívesen lép felfedezetlen utakra, s bármilyen alkotói korszakát éli is, kompozíciói mindig rá jellemzőek, egyediek és felismerhetők. Szerencsés embernek tartja magát, hiszen ma is örömet leli a zeneszerzés minden fázisában, abban, ahogy megteremt egy gyönyörű dallamot, ahogy vonalzóval rajzolja tökéletesre a kottaszárazakat, ahogy tanácsaival segíti művei előadóit vagy ahogyan megtervezi a legújabb lemezének ismertetőjét.

➔ Réfi Zsuzsanna

Forrás: MMA

Dubrovay László: „Mindig vonalzóval rajzolom a hangokat, mert fontos, hogy a partitúraoldal is szép legyen, s öröm, ha esztétikai élményt is ad”

Gramofon: *Temérdek műve született, ráadásul nagyon sok műfajban. Tényleg a zene minden műfaja érdekli?*

Dubrovay László: Igen, ráadásul, ha izgató egy zeneszerzési probléma, akkor kipróbálom különböző területeken. Az is előfordult, hogy először fúvószenekarra komponáltam darabot, majd abból készítettem szimfonikus zenekari változatt – ez egyébként mindig fordítva történik. Számomra a műfajok közötti játék természetes volt, mert mindig más izgatott – hol egy rézfúvós-ötös, hol egy vonószekari darab. Szeretem mind az elektronikus, mind a hagyományos hangzást. Ezek interakciója gazdagítja a zenei fantáziát.

G.: *Bár a kezdetektől rendszeresen felhangzottak a darabjai, akadt néhány kompozíciói, amely sok évig hevert a fiók mélyén. Ez nem zavarta?*

D.L.: Nem, mert abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy szinte mindig azt komponáltam meg, amit éppen a szívem diktált, s kevés olyan darabom akadt, amelynek sokáig kellett volna várnia a bemutatóra. A Faust, az elkárhozott című balettemet az Operaház felkérésére írtam, s igazgatóváltás miatt nem került színre – ilyen okok miatt például sokáig pihenhet egy mű. Rengeteg munka volt velem, egy táncjáték ugyanis igen koncentrált kompozíciós technikát igényel, mert sok benne az akció, s mindegyikhez más és

Megszólaltatásra várva – Részlet Dubrovay László Aphrodite című balettszvitjének zongora-letétjéből

más jellegű zenére van szükség. De így is elkészültem vele egyetlen év leforgása alatt. S amikor kiderült, nem mutatja be a dalszínház, arra jutottam, ha már megszületett az a sok millió hang, hangozzék is fel. A tételek zöméből szviteket írtam, amelyet szinte azonnal elő is adott több zenekar. Majd továbbgondolva a művet, készült belőle fúvószenekari verzió is. Sőt, később Faust halálából komponáltam egy fúvószenekari darabot is. A Pécsi Vasutas Koncertfúvós Zenekarban tizenhat klarinétot, ugyanennyi trombitát találni, de fuvolából ugyancsak akad nyolc. Erre a hatalmas, különleges hangszerösszeállítású zenekarra készült a darab, s a schladmingi fesztiválon nagy sikert aratott. Döbbenetes volt a hangzása. Ilyen zenekari felállás máshol nem létezik, én pedig már csak emiatt is megírok egy darabot...

G.: Azt is lényegesnek tartja és figyel rá, hogy a zenekarok számára könnyen előadhatóak legyenek a művei.

D. L.: Olyan szerencsém van, hogy akad kompozícióm, amelyet már tizenegy hazai társulat műsorra tűzött – ez a Magyar szimfónia. De sok az olyan darab is, amelyet három vagy négy zenekar eljátszott, s a versenyműveimet is legalább három-négy szólista megszólaltatta. Fontos, hogy komponáláskor is gondoljon arra az ember, hogy amit ír, minél több zenekar számára legyen eljátszható. Hiszen az a cél, hogy minél gyakrabban hangozzék fel kortárs zene, rengeteg ugyanis az előítélet az ilyen művekkel kapcsolatban.

G.: Visszatérve a Faustra: ha két évtized után is, de színre került a balett, s nagy tetszést keltett. Havi rendszerességgel játsszák a kompozícióit, s akad darabja, amelyet egy szezon után ismét műsorra tűznek, mert akkora közönségsikert aratott. Ritkaság ez a modern műveknél.

D. L.: Ezért nekem is meg kellett küzdenem. Hogy megértsem, milyen fontos, hogy a publikum be tudja fogadni a darabokat, egyszer meg kellett buknom. A Zeneakadémia Nagytermében, a hetvenes évek második felében adtunk

egy koncertet, amelyen felhangzott a négy Soós Andrásnak írt, tizenegy perces kompozícióm, s a különleges felhangtechnikával bíró énekes a felvett három szölamhoz a negyedikét élőben adta elő. A darab tetszett a publikumnak, de aztán szerepelt a műsorban a mű tiszta elektronikus verziója is, felvételtől. Itt már egyetlen perc után éreztem, a közönség mocorogni kezd, nyolc perc elteltével pedig elviselhetlenné vált a nyüzsgés. Életem legsörnyűbb három perce következett, amit ki kellett bírnom a pódiumon. Akkor értettem meg, hogy minden műfajnak és minden zenei anyagnak megvan a maga speciális hossza, az az idő-

tartam, ameddig a publikumot leköti. S lehet, hogy valami élő előadásban siker, de ha hangszóróból hangzik fel, akkor már kibíratatlanul hosszúvá válhat. Később mindig visszagondoltam erre a hangversenyre, s mérlegettem, mi az, ami sok és mi az, ami kevés. Hiszen egy zenemű információátadás is. Zeneszerzőként ezért mindig figyelem a közönség reakcióit. Ha nem jut el hozzájuk az üzenet, akkor én vagyok a hibás, nekem kell változtatnom.

G.: Több mint fél évszázada, pontosan ötvenegy évvel ezelőtt szerzett zeneszerzői diplomát. Mennyiben lett más a zenével való kapcsolata?

D. L.: Számomra mindig fontos volt, hogy minden új zeneszerzési technikát megtanuljak, ami a világban létezik. Amikor a Zeneakadémiára jártam, akkor érkezett meg Magyarországra a dodekafónia, azt is elsajátítottam, s ezzel a technikával készültek kompozícióim. Ekkor írtam az Öt zongoradarabot a Cinque pezzi fagott-zongoraművet, s bár ezeket 1968-ban írtam, ma is szerepelnek a műsorokon. Igyekeztem muzikálisabban használni a dodekafóniát, mint azok, akik kitalálták. Volt ugyanis egy olyan az esztétikai elképzelésem, hogy a 12 hangból összeállított zenei anyag gyönyörűen is szólhat. S nem érdekelt, hogy a dodekafónia elvei szerint melyik hangnak kell következni, felépítettem olyan harmóniát, amelyben mind a tizenkét hang benne volt. Ezeket a műveket vállalom mind a mai napig, mert muzikálisak, s úgy vélem, ez a kulcsszó. Ha a zeneszerzőnek nincs egyfajta érzékenysége - hogy Ravelt idézzem - a harmóniák, a melódiaképzés, a ritmus, a hangszínek iránt, ha nincs ilyen adottsága, akkor el se kezdjen műveket írni. A lényeg mindig ez volt számomra.

G.: Szerencsés volt, mert eljutott Németországba.

D. L.: Igen, Stockhausennél és Humpertnél tanulhattam, s a hangkutatás legújabb elemeit ismertem meg, mivel két elektronikus stúdióban is dolgoztam. Ennek azért volt óriási

Forrás: MMA

Dubrovay László: „Számomra a műfajok közötti játék természetes”

jelentősége, mert kitágította a hangról alkotott képemet. Rájöttem arra, hogy nemcsak pontszerű hangok, hanem köztes tartományok is léteznek, s használhatunk olyan mikrokromatikus mozgásokat, elemeket, amelyek nagyon érzékenyek, kifejezőek. Ismét visszaléptünk a zene korszaki korába, amikor nem voltak kikristályosodott hangmagasság-rendszerek, hanem az emberből gesztusok törtek ki. Ebben annyi a kifejezés és erő, hogy a mai modern technikába illesztve fantasztikusan érzékletessé és hatásossá válik. Grafikusan lerajzolható, hogy mettől meddig legyen csúszás, glissando, s így lehet akár negyed- vagy hatodhangú zenét írni. A hangfantáziát óriási módon ki lehet terjeszteni, mert nemcsak ezeknek a gépeknek, a generátorhangoknak, meg az elektronikus módon létrehozott hangrezgéseknek a hangjait lehet a zenébe beépíteni, hanem konkrét hangokat: mindenféle zajokat fel lehet venni, s abból más hangokat létrehozni. Fantasztikus módon ki lehet tágítani a hangzó világot. Szerencsére sok új alternatívát kipróbálhattam a különböző nyugati nagyvárosok stúdióiban. Az új hangzáslehetőségekkel éveken keresztül foglalkoztam, és a sokféle gondolkodás nyilván hatott a későbbi kompozícióimra is. Hazahoztam Németországból az akkori legmodernebb, szállítható szintetizátort, amellyel aztán nagyon sok live elektronikus darabom készült. Egy hangszer hangját bevezetjük a szintetizátorba, így létrehozunk egy teljesen új minőséget, s a két, különböző hang nagyon érdekes együttes hatást eredményez. Sok kamara- és szólómű készült így, aztán arra gondoltam, összeépítem a zenekari hangzással, s ekkor született meg az első elektronikus zongoraverseny.

G.: *Gondolom, azért is erre az instrumentumra esett a választása, mert zongoraművésznek készült.*

D.L.: Igen, végigjátszottam a legnagyobb, legnehezebb műveket, jól ismerem a hangszer technikáját, lehetőségeit. Az utóbbi években pedig a kiváló, fiatal zongoraművész, Balázs János ösztönöz újabb és újabb zongoradarabokra. Mindig megdöbben a virtuozitása, a zenei készsége, s a kortárs darabokba vetett hite, amellyel valóban sikerrel közvetíti ezeket a kompozíciókat. De nemcsak a zongora ilyen kedves a számomra, minden hangszert szeretek. A hangzás kiterjesztését segítette, hogy olyan elektronikus hangzásokról, amelyeket sokszor csak stúdióban lehetett létrehozni, kiderült, nagyszerű muzikusok – olyanok, mint Hóna Gusztáv, Geiger György, Matuz István, Ittész Gergely vagy Bazsinka József – is képesek előcsalni a hangszerekből. Velük konzultálva írtam egy szólósorozatot, tizenöt művet, amelyet a Hungaroton is kiadott. Így sikerült kiterjeszteni az instrumentumok hangzáslehetőségeit, s új zenei nyelvet létrehozni. De szükség van itt is egy olyan szervezőőre, ami zeneivé tudja tenni a legelképesztőbb zajeffektusokat. A zajok is lehetnek építőkövei a zenének, ha ezeket a komponista kellőképpen tudja ‘humanizálni’. Ez a szólósorozat új hangzáslehetőségeket mutatott meg. Született három trombitaversenyem is, s minden hangszert alaposan megismertem. A kiváló muzikusok inspirálóan hatottak rám, ők pedig örültek, hogy ezekkel a művekkel megmutathatják virtuozitásukat, hiszen olyan dolgokra képesek, amelyektől eláll a publikum lélegzete. S bebizo-

A ZENÉBEN IS LEHET FÉNYT VARÁZSOLNI

„Negyven esztendőn keresztül tanítottam a Zeneakadémián – meséli Dubrovay László –, s elemeztem minden stílusirányzatot. Sikerült megértenem a zenei anyag fejlődésének tendenciáját, ami nem más, mint egy állandó előrehaladás a felhangrendszerben. Minden stílust pontosan meg lehet határozni, ha vertikálisan mérjük, hogy milyen hangzatok szólanak meg. Ennek a gondolatnak a továbbvitele az, hogy tudok olyan harmóniakat építeni, amelyek ezen túlmutatnak. Ha ezek funkcionálisak, s engedelmessé válnak a fizika vonzástörvényeinek, akkor képes vagyok hat, hét, nyolc, vagy akár tizenkét hangból is olyan feszültségében oszcilláló zenei anyagot előállítani, amelyhez ismét tudok dallamot írni – olyan élő harmóniarendszert teremteni, ami a fizika törvényeit követi. S a legmodernebb hangzások nyitottságával is születhet éneklő zene, amiben lehet sírni, nevetni... Ha az én zenémet elkezdik hallgatni, rögtön tudják: ez Dubrovay-kompozíció. Nagyon sok minden van mögötte, mindaz, amit a zenetörténet felhalmozott. Annak vagyok ugyanis a híve, hogy lehet ma is értelmesen beszélni, s a közönség számára érthető darabokat komponálni. A legújabb, ami érdekel, az a hangszínparaméter, mert temérdek új lehetőséget rejt. Született is már egy Hangszín szimfóniám. Hiszen meg lehet úgy írni egy dallamot, hogy a hallgató azt érzékelje, a piros átjászik zöldbe, sárgába. Bizonyos dinamikai mozgásokkal, hangszín-modulációkkal, a hangszín világosodásával a zenében is lehet fényt varázsolni.”

nyitották: egyetlen hangszer is képes teljes zenekari hangzást produkálni. Egyébként, ha végignézek az alkotó korszakaimon, volt olyan időszak – a millennium táján –, amikor az foglalkoztatott, hogy hogyan lehet a magyar népi hangszereket (kanásztülök, láncos bot, tekerőlant, duda, doromb, tárogató) használni, a hangjukat elektronikusan feldolgozni. Ezek alkalmazásával is új hangzás született.

G.: *Úgy látja, hogy a művei az előadóktól válnak teljessé?*

D.L.: Igen, hiszen hihetetlen módon ösztönző egy-egy kiváló zenész, s az én kompozícióból és az ő tudásukból kel életre valami új. Ez ugyanis csapatjáték. S ezek a darabok azt is bizonyítják, hogy egy kornak a legizgalmasabb, legújabb vívmányai is összeegyeztethetők azzal a gondolkodással, hogy szép, esztétikus és igaz mű szülessen. Érdekes, hogy valamely, általam először használt effektust később mástól is visszahallom. Bizonyos elemek így beépülhetnek a zenetörténet folyamataiba.

G.: *Nemcsak a műfajok, hanem az eddig született darabjainak a listája is nagyon gazdag...*

D.L.: Gyorsan komponálok, megesett már, hogy egy 12 perces mű másfél nap alatt készült el. Kétszáznál több darabot írtam, mert mindig foglalkoztatott valami. Végtelenül boldog ember vagyok, mert a zeneszerzés annyi örömet ad, és annyi területen! Boldogság, ha sikerül komponálni egy

gyönyörű dallamot vagy harmóniát. Mindig vonalzóval rajzolom a hangokat, mert fontos, hogy a partitúraoldal is szép legyen, s öröm, ha esztétikai élményt is ad. Ahogy az is, hogy a darabjaimat szívesen tűzik műsorra, hogy tehetséges muzikusokkal dolgozhatok, s a művészeknek elmagyarázhatom a hangok mögött rejlő drámai összefüggéseket. Öröm, ha a művem hat a publikumra, ha dolgozhatok egy kompozíció felvételén, vagy ha szépre sikerül az új lemez borítója. És persze az, ahogy a műveim önálló életre kelnek, hiszen minden előadó tolmácsolásában más és más arcukat mutatják meg.

G.: *Min dolgozik jelenleg?*

D.L.: Még nem tudom, mi lesz a következő darab, később derül ki, mi születik a fejemben járó harmóniákból. Az elmúlt és az ideai szezonban rengeteg darabom hangzott el, köztük a Vonós szimfónia, a három zongoraverseny – ráadásul mindhárom lemezre is vettük Balázs Jánossal, Hollerung Gáborral, s a Dohnányi Zenekarral: az album decemberben jelenik meg. A kettősversenymet január végén játssza a Concerto Budapest a Jávorkai testvérekkel, februárban pedig a hegedűversenym hangzik fel Jávorkai Sándorral és a Szent István Zenekarral. Azután a Budapesti Vonósok adják elő a Magyar rapszódíát, áprilisban a csellóversenym kerül színre a Nemzeti Filharmonikusokkal és Rohmann Dittával. Egy szerző ennyi előadással pedig csak boldog lehet. ■

TOKODY 40 – BEL CANTO

*válogatás Rossini, Bellini
és Donizetti műveiből*

közreműködik:

MUSKÁT ANDRÁS – tenor

zongorán kísér:

JANOS ACS

2017. DECEMBER 10. 19.30
PESTI VIGADÓ,
SINKOVITS IMRE KAMARASZÍNPAD

